

מסורת הש"ס

- משנה תרומות פ"ח מ"ד. חולין מט,ב. תנחומא בבובר ויחי יב. אגדת בראשית פפ"ג א. מדרש תהלים קל, ד. ילק"ש נ"ך מה. תתפג.
- ראה ירושלמי תרומות פ"ח ה"ג.
- ראה חולין מג,ב.
- (הכלל, וראה עיונים) פסחים ט,א. יבמות יט,ב. לח,א. ע"ז מא,ב. נדה טו,ב.

גרסות

אי נמי טעמא – פסולה איכא בחלק מכתהיי חסרות המלים אי נמי, ובכתי"מ ועוד חסר כל הקטע, וכן השמיטו המהרש"ל, וכתב שהוא לקוח מרש"י.

שמע מינה בכתי"מ: **אלא לאו שמע מינה**.

חמירא סכנתא מאיסורא יש בכתי"מ: **שני בין איסורא לסכנתא**.

מים ויין וחלב ברוב כתי"י: **המים והיין והחלב ושאר כל המשקין מותרין כבמקבילות**.

הרחש בכתי"י ועוד: **נחש**.

עצמות כל היום בכתי"י ועוד: **עצמות כל היום כולו**.

שמא בעצם נפגמה בהלכות גדולות ועוד: **אימ[ו]ר בעצם נפגמה** ובשאלות וכן יש בכתי"י: **חיישינן שמא בעצם נפגמה** וראה ספר הצבא לרז"ה מדה תשיעית.

אמר לך עצם בכתי"י: **אמר לך רב חסדא עצם**.

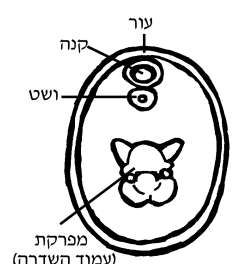
מתיב רבא ברוב כתי"י: **מתיב ר' אבא** וראה רשב"א. ולפני המאירי היתה כנראה גרסה: **ואין ספק מוציא מידי ודאי מתיב** וראה גם בתוס' ד"ה טבל.

לשון

מתיב... לסיועיה

יש שהסביר שיש כאן לשון קצרה, כמו נאמר: "מתיב רבא לרב חסדא לסיועיה לרב הונא". והוא מעין ציטוט של דברי רבא שאמר: "תניא כוותיה דרב הונא ותיובתא דרב חסדא" (רשב"ם ב"ב מה,ב). ויש שהסביר שהדברים נאמרים כאשר הקושיה אינה חזקה כל כך, ומשמע: גם אם אין כאן סתירה גמורה לדברי חכם זה (רב חסדא), מכל מקום בוודאי יש בה סיוע לחולק עליו (רב הונא) (יבין שמועה לרי שלמה אלגאזי). ואילו ר' יוסף קארו כתב כי בכלל הלשון "מתיב" שתרגומה משיב, משמשת גם כלשון קושיה, אך גם כהבאת ראייה או כסיוע (כללי הגמרא).

שמא בעור נפגמה

חתך רוחב (סכימטי) של הצואר כשכיוון החשיטה הוא מלמעלה

מפני שדרכן של שרצים לגלות כלי כדי לשתות ממנו, ולכן אנו תולים שרץ או אדם טהור גילו את הצלוחית, ולא אדם טמא. ודווקא במקרה שהניחה מגולה ומצאה מכוסה אנו חוששים שאדם טמא הוא שכיסה אותה, הואיל ואין דרכן של שרצים לכסות. הרי שלענין איסור (וטומאה) יש מקרים בהם אנו מקילים בספק. אי נמי [א] גם כן יש לדייק מן הברייתא כך: **טעמא** [הטעם, דווקא] במקרה שהניחה מגולה ובא ומצאה מכוסה, או שהניחה מכוסה ובא ומצאה מגולה, הריהי טמאה או פסולה, הא [אב] אם מצאה כמה שהניחה – לא טומאה איכא [יש כאן] ולא פסולה איכא [יש כאן]. ואילו לענין סכנה ספק מים מגולים אסורין בכל אופן. שמע מינה [למד מכאן] איפוא כי חמירא סכנתא מאיסורא [חמורה הסכנה מהאיסור]. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא. אגב כך מביאים מה שתנן התם [שנינו שם] במסכת תרומות, שלשה משקין אסורין משום גלוי: מים, ויין, וחלב. וכמה ישוהו כשהם מגולים ויהיו אסורין – כדי הזמן שיצא הרחש (נחש) ממקום קרוב וישתה. וכמה הוא מקום קרוב? אמר ר' יצחק בריה [בנו] של רב יהודה: אפילו כדי שיצא מתחת אוזן כלי וישתה. ותוהים: כדי שיצא וישתה? הא קא חזי ליה [הרי הוא רואה אותן] שותה, ואין כאן ספק אלא ודאי! אלא הכוונה היא לשיעור זמן כדי שישתה ויחזור לחורו, שמא שתה ולא ראהו.

א ושבים לדון בספיקות שמתעוררים לאחר השחיטה. איתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים בשאלה הבאה:

השוהט בסכין ברוקה ולאחר זמן נמצאת הסכין פגומה, אמר רב הונא: אפילו שיבר בה בסכין עצמות כל היום לאחר השחיטה – פסולה הבהמה לאכילה, ומדוע? **חיישינן** [חוששים אנו] שמא בעור הצואר נפגמה הסכין, בתחילת השחיטה, ובגלל הפגימה נקרעו הסימנים (הקנה והרוטט) ושחיטה פסולה היא. ורב חסדא אמר: כשרה, שמא בעצם ששיבר לאחר השחיטה נפגמה הסכין. ושואלים: בשלמא [בניח] רב הונא כשמעתיה [הולך כשיטתו] לעיל (ט,א), שבהמה הריהי בחזקת איסור עד שיוודע לך כיצד נשחטה, אלא רב חסדא מאי טעמא [מה טעם] הכשיר? ומשיבים, אמר לך [יכול לומר] צ"ל: עצם – ודאי פוגם סכין, עור – ספק פוגם ספק לא פוגם, ואם כן הוי [הרי זה] ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי. מתיב [מקשה] רבא על רב חסדא לסיועיה [לסייע] לשיטת רב הונא, ממה ששנינו:

הסימנים אלא נקרעו, שהפגם קורע, "וזנחת" כתיב (דברים יז). בעצם נפגמה – עד שיוודע לך כמה נשחטה, וזו נולד זה ספק נשחטה.

תוספות

וישתה הא קא חזי ליה – בירושלמי מתרץ: כחוט השערה, ושפיפון שמו, ורשות נתנה לקרקע להבקע לפניו, ולא נתנה רשות לכלי להבקע מפניו.

עיונים

מפני שדרכן של שרצים לגלות וכו' ואף שגם דרך בני אדם טמאים לגלות, מכל מקום יש לעומת הטמאים רוב של שרצים ובני אדם טהורים שגם הם דרכם לגלות (רש"י והרמב"ם הגדיר את הדברים כספק ספיקא, שמא חולדה [שאינה טמאה] גלתה את הצלוחית או שמא אדם הוא שגילה, וגם אם היה זה אדם – שמא היה זה אדם טהור ולא אדם טמא). ויש שכתב כי אדם טמא ודאי אינו נוגע בצלוחית של מי טהור, ואינו מגלה אותה, מפני שהוא יודע שבכך הוא מטמא אותה (בעל המאור). ויש שכתב כי בכלל, אין דרך בני אדם לגלות כלי, אלא רק לכסותו. מפני השרצים (ר"ש משאנץ).

אי נמי טעמא דהניחה מגולה וכו' הסבר זה כנראה אינו מעיקר דברי הגמרא, אלא תוספת הלקחה מפירוש רש"י (ראה בעל המאור, חכמת שלמה). ויש ראשונים שהתקשו בעצם הדיוק, שהרי מי טהור שהניח מגולים נפסלים משום היסח הדעת (רמב"ן ומאירי, עפ"י הראב"ד. אמנם מדברי רש"י והרמב"ם עולה שבאמת לא קיים פסול כזה). ורמב"ן כתב כי עיקר הדיוק הוא מן הרישא: דווקא אם הניחה מגולה ומצאה מכוסה – טמאה, אבל אם הניחה מגולה ומצאה מגולה – הריהי פסולה ולא טמאה. הרי שלענין איסור איננו חוששים שאדם טמא נגע בה, ואילו במים מגולים, כל שחיתכן אפשרות שנחש ישתה מהם הרי הם אסורים. ואילו ספק מים מגולים אסורין כלומר, באותו מקרה שלענין איסור אנו הולכים אחר הרוב להקל, כשנתגלתה הצלוחית – בו עצמו אנו מחמירים לענין סכנה, שלמרות שיש בו רוב להיתר: שמא אדם גילה אותם ולא שרץ, וגם אם היה זה שרץ שמא לא היה שרץ ארסי, מכל מקום הריהם אסורים (רש"י). ולפי ההסבר השני (טעמא דהניחה מגולה וכו') – כך היא משמעות ההשוואה: באותו מקרה שדייקו מן הברייתא להקל לענין טומאה – כשהיתה מגולה מתחילתה ומצאה כך, שאינה טמאה ולא פסולה – לענין סכנה הריהי אסורה כל שהיה נחש די זמן לשתות ממנו.

ובעל המאור כתב כי דיוקו של רב אשי הוא מפשטה של הברייתא, שהיא מניחה שאדם טמא מכסה את הצלוחית מחשש סכנה, למרות שהוא יודע שבכך הוא מטמא את מי החטאת, ומכאן שבכלל אנו מניחים שסכנה חמורה מאיסור.

הא קא חזי ליה בירושלמי (תרומות פ"ח ה"ג) מתרץ ר' חנינא שאלה זו באופן אחר, שיש נחש (שפיפון) שהוא דק ביותר, ולא ניתן להבחין בו (וראה תוס').

רב הונא כשמעתיה שאמר לעיל (ט,א) שבהמה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה, ומטעם זה הוא סבור שאם לא נבדקו הסימנים לאחר השחיטה הריהי אסורה. ורמב"ן

מפני שדרכן של שרצים לגלות – ואף על גב דאדם נמי דרכו לגלות – איכא למיתלי נאדם טהור וזכריים לטרה, ונאדם טמא לטמא, תלינן בתר רובא לטרה. ואין דרכן לכסות – הלכך, רישא ליכא למיתלי זכריים, וטמאים וטהורים שכיח, ומיישינן לטמאים. אלמא זכריים דאיסורא תלינן בתר רובא דשכיחי ואף על גב דלקולא. אי נמי, טעמא

דהניחה מגולה ומצאה מכוסה, מכוסה ומצאה מגולה, הא מצאה כמו שהניחה – לא טומאה איכא ולא פסולה איכא.

"ואילו ספק מים מגולין אסורין" גרסינן. ואף על גב דאיכא למימר: אדם נכנס לשם שגילה אותה, ושאר שרצים גילו אותה שאין צדן סכנה, והווי להו נחשים מייעוטא – תלינן צנחשים ואסירי. אי נמי, פשיטא ליה דהוא עצמו גילה אותה, ושהה צגילוי כדי שיכול נחש לשתות מהן – אמרינן לקמן דאסירי, ואף על גב דמצאה כמו שהניחה. שמע מינה חמירא סכנתא מאיסורא שמע מינה – ואית דלפי להא דרב אשי דחמירא סכנתא מאיסורא, מדקתני: אם יכולה חולדה לשתות כו' פסולה, ולא קתני "טמאה", דניחא ליה לתנא למיתלי זכריים, דשמעינן ממילא דאסורה משום סכנה נפשית, ואף על גב דלגבי איסור קולא היא ללא טמאה, ולא מיתלי נאדם טמא ואף על גב דדרכו נמי לגלות. משום דאי הוה קתני "טמאה" לא הוה שמעינן מיניה איסור סכנה נפשית. ולא קתני "ואילו ספק מים מגולין אסורין". וקישא לי צגויה טובא: חדא, דהא לדינן חולדה קתני ולא נחש. ולדינן גמליאל גופיה או חולדה או נחש קתני, ואם יכולה חולדה לשתות ולא נחש, כגון שמונתה על גביה – קתני נמי פסולה ולא טמאה. והכא איבעי ליה למיתני טמאה, דמאי סכנה נפשית איכא דלקילו ציה גבי איסור

טומאה? ועוד, צנחש נמי ליתני: פסולה משום שרצים וטמאה משום אדם טמא, ואשמעינן תרוייהו, וניחוש נמי לאיסורא, דהא רישא מני למיתלי נאדם טהור ונאדם טמא, ותלינן נאדם טמא לתומא! אלמא לאו שמע מינה: טעמא לאו משום סכנה הוא, אלמא משום דתלינן צרובא דשכיחא. כמה ישוהו – המים צגילוינן, היכא דהוא עצמו הניחן מגולין? הריחש – הריחש" טרגוס של "שרץ". מתחת אוזן כלי – חוששין שמא היה שם שרץ ושתה. הא קא חזי ליה – כיון שלא שיה לנש הנחש שיעור שיכול לחזור לחורו, אלמא כדי שיכול לצל לשתות – הא ודאי לא אמא, דאי אמא – הא קא חזי ליה צמורו לחורו וחתת אוזן הכלי צקרקעו השוחט בסכין ואחר כך נמצאת פגומה – ידוע הוא שכששחט צדק קודם שחיטה והיה יפה, אצל לא צדק אחר שחיטה מיד. אפילו שבר בה עצמות – צין שחיטה לצדיקה אחרונה, דאיכא למיתלי צעממות – פסולה השחיטה. שמא בעור – השחיטה. נפגמה – ונמצא שלא נשחטו צמורו ששיבר זה. כשמעתיה – דאמר לעיל (חולין ט,א) בחזקת איסור עומדת

עד שיוודע לך כמה נשחטה, וזו נולד זה ספק נשחטה.

הבין מכאן כי לשיטתו רב הונא הוא הדין לבדיקת הסכין, שכל שלא נבדקה הסכין לאחר חשיטה, ובכך שאבדה – הריהי אסורה, אפילו לא ראינו שנפגמה. אבל ראשונים אחרים כתבו כי גם רב הונא מודה שאם אבדה הסכין – הבהמה כשרה, שהיאיל ונבדקה לפני השחיטה ונמצאה יפה הריהי בחזקתה. אלא "כשמעתיה" עניינו שבגלל חזקת האיסור אנו תולים את הפגימה לחמורה בפגימת העור, ולא בשבירת העצמות (רבינו יונה ורשב"א ועוד).

ואין ספק מוציא מידי ודאי כתבו ראשונים כי משמעות "אין ספק מוציא מידי ודאי" האמורה כאן אינה כמשמעותה במקומות אחרים. ששם ה"ודאי" עניינו חזקת איסור או היתר שיש בדבר, והספק בא להוציא מידי החזקה ולבטלה. ואילו כאן הודאי והספק הן שתי סיבות אפשריות לדבר (שאינן סותרות זו את זו), האחת ודאי יכולה לגרום לו, והאחרת ספק, ועל כך נאמר כי מוטב ללכת אחרי הודאי, ולא לתלות בספק (ראה בעל המאור, רמב"ן, רש"ש). אמנם הרמב"ן הציע גם לפרש "אין ספק מוציא מידי ודאי" במשמעות הרגילה, כאשר ה"ודאי" מבוסס על בדיקת הסכין שנעשתה קודם השחיטה, ועל כך נאמר שאין הספק של פגימת העור מוציא מידי הודאי של הסכין שהיא בדוקה, אלא רק שבירת עצמות, שהיא גורמת לפגם ודאי. וראה בתוס' ובמאירי.

אורה ההלכה

חמירא סכנתא מאיסורא צריך אדם להתרחק מכל דבר העלול להביא לידי סכנה ולא יסמוך על נס, ואף אמרו שיסכנתא חמירא מאיסורא, ועל כן יש לחוש לספק סכנה יותר מאשר לספק איסור. ואם אמר: הריני מסכן את עצמי ומה לאחריה על, או: איני מקפיד על כך – מכים אותו מכת מדרות. כגמרא. (רמב"ם ספר נזיקין הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ה. שם פ"ב ה"ו. שו"ע י"ד קטו, ה' ובהגהה).

שלושה משקין אסורין משום גלוי משקים שנתגלו אסורים חכמים שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ובכלל זה מים, יין, חומץ, חלב, דבש וציר. ועכשיו שאין נחשים מצויים ביננו מותר. ויש שנהגו להזהר בזה (שליה, גר"א). ובמקומות שידוע שמצויים נחשים ועקרבים צריכים להזהר (פרי"ח). ואם ודאי שתה מהם נחש – פשוט שאסורים אפילו בזמן הזה (בי"ד). (רמב"ם שם ה"ו. שו"ע שם סעיף א).

וכמה מקום קרוב משך זמן הגילוי האוסר משקים הוא משך הזמן בו הנחש או שרץ הנמצא תחת אוזן הכלי ישתה ויחזור למקומו. כמסקנת הגמרא. (רמב"ם שם ה"א).

כל היום כולו – לאמר טעילה. בהמה לא אתרעאי – וכיון דלאו נגופה ממש אמיליד אלא נדבר אחר – לא דמי לטעילה, ולא אמי ספק דריעותא דסקין ומוליא אוחו מידי שחיטה ודלית, דודאי עכס פגס. שחט את הושט – נעוף שהכשרו נסימן אחד מו לא חיישין לשיקור דשני. והא דנקט שחיטה נעוט ושמוטה נגרגרת – הוא הדין דאפילו איפכל נמי, אלא משום דנגרגרת עבדא לאשתמוטי. והכי מיתוקמא צ"השוחט" (חולין כח, א). נשמטה הגרגרת – תחלה, הרי נטרפה. כהאי גוונא – שנוול נה ספק נסקין.

תוספות

טבל ועלה כו' – הך דהכא לא שייך לאתויי בפרק "כל היד" (נדה טו, ב) ובפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מא, ב) ובפרק קמא דפסחים (ט, א), דהתם נמי פריך: ואין ספק מוציא מידי ודאי. דשאני הכא, דלחומרא אתא ספק איסורא מוציא מידי ודאי היתר. והנך דמייתי התם לא שייך לאתויי הכא, דהתם הוי משום דהוי ספק הרגיל. **עד** שיאמר ברי לי – הכא לא מפליג בין טבל סמוך לחפיפה ללא טבל סמוך לחפיפה, כדמפליג בפרק בתרא דנדה (סו, ב) דאמר רבא: טבלה ועלתה ונמצאת עליה דבר חוצץ, אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחזור לחוף ולטבול, ואם כו'. ואומר רבינו תם: דהכא מיירי בנמצא בגוף, והתם מיירי בנמצא בראש. דחפיפה לא תקן עזרא אלא בראש, כדאמרינן "במרובה" (בבא קמא פב, א): דאורייתא לעיוני דילמא מיקטר, ומיקטר לא שייך אלא בראש.

ועוד נמי תנן: נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ובפרק בתרא דנדה (סו, ב) אמר דאשה לא תחוף אלא בחמין, אבל בקרירי לא, משום דמשרו מויהי. אבל בשאר הגוף שייך לומר לשון הדחה, כדאמר התם רבה: לעולם ילמוד אדם בתוך ביתו שתהא מדיחה קמטיה במים, ומשמע נמי קמטים דוקא אבל לא שאר הגוף. ואף על גב דאיכא למימר דנקט קמטים לרבותא, דאף על גב דביאת מים לא בעיא, ראוי לביאת מים בעינן – ליכא למימר הכי, מדלא נקט "אפילו קמטיה" משמע קמטים דוקא. והא דאמר רב נחמן לחמותו: דודי חסרת (נדה סח, א), משמע דכל הגוף בעי חפיפה – התם לאו משום חובה, אלא משום שהיתה רגילה לרחוף בחמין, כמו שנוהגים גם עכשיו לרחוף כל הגוף בחמין. ועוד אומר רבינו תם: דהכא מיירי לטהרות, ובנדה איירי לבעלה, שהחמירו לטהרות יותר מלבעלה, כמו שמשמע בנדה בכמה מקומות. ועוד יש להעמיד הך דשמעתין

מי שטבל במקוה ועלה, ולאחר זמן נמצא עליו דבר חוצץ, אף על פי שנתעסק באותו המין כל היום כולו לאחר הטבילה – לא עלתה לו טבילה, עד שיאמר: ברי לי שלא היה עלי הדבר החוצץ קודם לכן, לפני הטבילה. והא הכא

טַבַּל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אִף עַל פִּי שְׁנִתְעַסַּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ – לֹא עָלְתָה לוֹ טַבִּילָה, עַד שְׂיֹאמַר: בְּרִי לִי שְׁלֹא הָיָה עָלַי קוֹדֵם לְכֵן. וְהָא הֵכָא דְיֹדְאֵי טַבַּל, סָפֵק הָוָה עָלֶיהָ סָפֵק לֹא הָוָה עָלֶיהָ, וְקֹאֲתֵי סָפֵק וּמוֹצֵיא מִיַּדִּי וְיֹדְאֵי! – שְׂאֲנֵי הָתָם, דְּאִיפָּא לְמִימַר: יְהַעֲמֵד טַמָּא עַל חֻזְקָתוֹ, וְאִימָא לֹא טַבַּל. – הֵכָא נִמִּי, יְהַעֲמֵד בְּהִמָּה עַל חֻזְקָתָהּ, וְאִימַר לֹא נִשְׁחַטָּה! – הֲרִי שְׁחוּטָה לְפָנֶיךָ. – הֵכָא נִמִּי, הֲרִי טַבַּל לְפָנֶיךָ! – הָא אִיתִילִידָא בֵּיהּ רִיעוּתָא. – הֵכָא נִמִּי אִיתִילִידָא בֵּיהּ רִיעוּתָא! – סָפִין אִיתְרַעֲאֵי, בְּהִמָּה לָא אִיתְרַעֲאֵי. מִיתִיבֵי: שְׁחַט אֶת הַיּוֹשֵׁט וְאַחַר כֵּן נִשְׁמַטָּה הַגְּרֵגֶרֶת – פְּשָׁרָה, נִשְׁמַטָּה הַגְּרֵגֶרֶת וְאַחַר כֵּן שְׁחַט אֶת הַיּוֹשֵׁט – פְּסוּלָה; שְׁחַט אֶת הַיּוֹשֵׁט וְנִמְצָא הַגְּרֵגֶרֶת שְׁמוּטָה, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם קוֹדֵם שְׁחִיטָה נִשְׁמַטָּה אִם לְאַחַר שְׁחִיטָה נִשְׁמַטָּה – זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: כָּל סָפֵק בְּשְׁחִיטָה – פְּסוּל; כָּל סָפֵק בְּשְׁחִיטָה לְאֶתְוִי מֵאֵי? לָאוּ לְאֶתְוִי פְּהֵאֵי גְּוֹנָא? – לָא, לְאֶתְוִי סָפֵק שְׁהָה סָפֵק דְרַס.

ה. תוספתא טהרות פ"ד ח. ו. (הכלל, ועיי"ש) עירובין לו, א. קדושין ע"א, נדה ב, ב. ז. חולין כח, א. תוספתא חולין פ"ב ד.

גדרות
ונמצא הגרגרת בכתה"י:
ונמצאת הגרגרת.
ספק בשחיטה בכתה"י:
ספק שחיטה.

החיים
נשמטה הגרגרת כפי המתואר במקום אחר, יש אפשרות כזאת לפני השחיטה, כאשר השוחט מחזיק את העוף או הבהמה בסימנים, וכשהעוף מנסה להשתחרר הוא נועץ את רגליו בקרקע ומותח את גופו, וכך נקרע הקנה מחיבורו בלוע (ה"לחי"י). מצב דומה של שמיטת הגרגרת יתכן כשבעל החיים מבצע תנועה של בליעה בזמן השחיטה, שאז מיכסה הקנה סוגר את פתח הקנה תוך כדי תנועה של הקנה כלפי מטה. אם באותה שעה מתבצעת שחיטה הריהי נעשית למעלה מן הטבעת העליונה של הקנה, שהוא "שמוטי" באותה שעה.

הושט ואחר כך נשמטה (נעקרה ממקומה) **הגרגרת – כשרה, אבל אם נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הושט – מפני שכשנשמטה הגרגרת נעשה העוף טריפה. שחט את הושט ונמצא הגרגרת שמוטה, ואינו יודע אם קודם שחיטה נשמטה אם לאחר שחיטה נשמטה – זה היה מעשה שנשאלו עליו חכמים, ואמרו: כל ספק בשחיטה – פסול. ומציעים: הלשון הכללית "כל ספק בשחיטה" לאתויי מאי [להביא את מה] היא באה? לאו לאתויי כהאי גוונא [האם לא להביא גם מקרה כמו זה שלנו]. שיש ספק בסכין האם נפגמה לפני השחיטה או לאחריה? ודוחים: לא, לאתויי [להביא] ספק שהה באמצע השחיטה, או ספק דרס בסכין על הסימנים וכך שחט, ששני אלה פוסלים את השחיטה.**

בכהנים, דאין בהן חפיפה משום שטובלין תמיד, כדמשמע בירושלמי בריש פסחים.

והא הכא דודאי טבל – פירוש קרוב לודאי הוא דטבל שפיר, כיון שנתעסק באותו המין אחר כך. **סכין** אתרעאי בהמה לא אתרעאי – תימה: דליכא לשנויי הכי אההיא דמקוה שנמדד ונמצא חסר דבריש נדה (ב, ב), דקאמר התם דכל הטהרות שנעשו על גביו למרע כולן טמאות, משום דהא חסר לפניך והעמד טמא על חזקתך, ולא אמרינן: מקוה אתרעאי אדם לא אתרעאי. והכא נמי נימא: העמד בהמה על חזקתה ואימא לא נשחטה, דהרי הסכין פגום לפניך! ויש לומר: דשאני התם, דאיכא למימר חסר ואתאי, כדקאמר התם. ועוד יש לומר: דהכא טעמא משום דעצם ודאי פוגם. וכי תימא: התם נמי ודאי טבל, כדאמר הכא גבי טבל ועלה! לא דמי, דמה שנתעסק באותו המין אחר כך עושה אותו ודאי טבל, דמסתמא מאותו מין שנתעסק בא. אבל התם מה שייך לומר ודאי טבל? הרי במקוה חסר טבל, ואין זו טבילה! והא דאמרינן בסמוך גבי רב יוסף דטרף עד תליסר חיותא, איכא למימר דלא כרב חסדא, דלרב חסדא אפילו בתריותא כשרה, לפי שקרוב לודאי דבעצם של מפרקת של בתריותא אפנים, לפי שבראשונות רגיל להזהר שלא לדחוק את הסכין בכח במפרקת, לפי שעדיין צריך לשחוט אחרות, אבל באחרונה לא חייש. ועוד יש לומר: דמה לי אתיליד ריעותא בסכין ומה לי אתיליד ריעותא בבהמה. אלא על כרחך הכי קאמר: סכין אתרעאי, פירוש: ואיכא ספיקי טובא – שמא בעצם נפגמה, ואפילו בעור נפגמה – שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה, והוי כספק ספיקא. והשתא פריך שפיר בתר הכי: כל ספק לאתויי מאי, לאו לאתויי כהאי גוונא! דמשמע שבא לרבות אפילו דבר שנוטה להתיר יותר מלאסור. ומשני: לא, לאתויי ספק שהה ספק דרס, ואף על גב דלא עביד דשהי ודרס, דמסתמא שחט כדרך השוחטין. ופריך: מאי שנא? כיון דתרווייהו קרובים לודאי להכשיר.

עיונים

והא הכא דודאי טבל כלומר, קרוב לודאי שטבל כראוי, שהרי נתעסק באותו מין לאחר מכן (תוס'). והאחרונים האריכו להסביר מדוע שניתה הגמרא בלשון, ולא נאמר "ודאי" ביחס לעיסוק באותו מין לאחר טבילה, כמו שנאמר לעיל "עצם ודאי פוגם" (ראה חתי"ס, תפארת יעקב). ומדברי הרמב"ן משמע כי "ודאי טבל" היא לשון קצרה, ועניינה: והרי יש גורם ודאי המוכיח שטבל כראוי – מה שנתעסק לאחר מכן באותו מין, ואילו החשש שהיתה עליו חציצה קודם טבילה אינו אלא ספק, ולמרות זאת אין הולכים אחר הודאי. ועל כל פנים יש כאן הוכחה בקל וחומר לשחיטה, שהרי הטובל לא עסק לפני הטבילה במין החוצץ, ובכל זאת אנו חוששים שמא היה עליו מתחילה, קל וחומר שיש לחשוש ולומר שמא נפגמה הסכין קודם השחיטה, שהרי נתעסק בחיתוך העור קודם השחיטה. **סכין אתרעאי בהמה לא אתרעאי** מה שאין כן ביחס לאיש הטמא, שהריעוהא היא בגופו. ובתוס' התקשו ממה ששנינו (מקואות פ"ב מ"ב) שמקוה שנמצא חסר – כל שטבל בו טמא למרע, ולא אמרו "מקוה אתרעאי, אדם לא אתרעאי". ותירצו בשלושה אופנים. ולפי התירוצ' האחרון קיימת הבחנה עקרונית בין הדברים, שבמקוה חסר, כיון שהורע המקוה – הורע האדם, שהרי הטובל במקוה חסר כאילו לא טבל. אבל בשחיטה, גם אם הסכין הורעה – אין זה מרע את הבהמה, שמא לא העור פגם בסכין, וגם אם העור פגם – שמא לא נשחטו הסימנים בחלק שיש בו פגימה, והרי זה כספק ספיקא (רמב"ן). והוא עצמו מה שתירצה הגמרא "סכין אתרעא בהמה לא אתרעי" – למרות שהסכין הורעה, אפשר שהבהמה לא הורעה. תוס' הרא"ש.

מאי לאו לאתויי כהאי גוונא כלומר, האם אין הכוונה למקרה בו הסכין הורעה והבהמה עצמה לא הורעה? ועל כך השיבו כי מדובר במקרים של ספק שהה או דרס, כשהספק הוא בגוף הבהמה, ו"אפילו" עניינו – גם כאשר הפגם אינו ניכר כמו במקרה שנעקר הקנה ממקומו. או שהוא בא לרבות ספק התלוי במעשה השחיטה, ולומר כי למרות שיש מקום להניח שהשוחט שחט כדרכו, ומן הסתם לא שהה או דרס, הרי זה אסור (רמב"ן). וראה

בתוס', שלפירושה האחרון הסבירו כי "כהאי גוונא" עניינו – אפילו מקרים בהם קרוב הדבר להכשיר.

אורה ההלכה

מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, גם אם התעסק אחר הטבילה באותו הדבר החוצץ כל היום כולו – הרי הוא בטומאתו, שמעמידים טמא על חזקתו, אלא אם כן יאמר: יודע אני בודאי שדבר זה לא היה זה עלי קודם הטבילה. כברייתא וכהסבר הגמרא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות מקואות פ"ב הכ"ג. שו"ע י"ד קצט, ח).

שחט את הושט ואחר כך נשמטה הגרגרת השוחט ונשמט אחד הסימנים (הקנה או הוושט) קודם גמר שחיטה (רוב אחד בעוף, או רוב שנים בבהמה) – השחיטה פסולה. אבל אם שחט את אחד הסימנים או רובו בעוף, או רוב שנים בבהמה, ואחר כך נשמט הסימן השני – שחיטתו כשרה. כברייתא. וכתב רמ"א: ואנו נוהגים להסיר בכל מקרה בו נשמט אחד הסימנים, בין בעוף בין בבהמה, בין אם אירע קודם השחיטה או בשעת השחיטה עצמה (ראה ט"ז ושי"ן). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג הי"ד – ט"ו. שו"ע י"ד כז, טו).

שחט את הושט ונמצא הגרגרת שמוטה שחט אחד מהסימנים ונמצא השני שמוט, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמט או אחר שחיטה – הרי זו ספק נבילה ופסולה. כברייתא. (רמב"ם שם ה"טו. שו"ע שם סע"ף יז).

כל ספק בשחיטה פסול כל בהמה קודם שנשחטה בחזקת איסור היא עומדת, ואם היה ספק בשחיטה הרי זו ספק נבילה. וחומרה זאת היא דווקא בספקות שאירעו במעשה השחיטה עצמו, כגון בשהה, דרס, נמצא אחד הסימנים שמוט, סכין שנמצא פגום וכיוצא בזה (חתי"ס). כברייתא וכהסבר הגמרא. (רמב"ם שם הי"ח. שו"ע י"ד כז, ג בהגהה).

הבל שוחטין

פרק ראשון

הולין

י ע"ב

ומקשים: **ומאי שנא** [ומה שונה]? מדוע מחלקים? הרי שניהם בגדר ספק! ומשיבים: **התם** [שם] כשספק אם שהה או ספק דרס – איתילידא בה ריעותא [נולדה בה ריעות, פגם] **בבהמה עצמה, הכא** [כאן] **הסכין איתרעאי** [הורעה, נפל בה פגם], **הבהמה לא איתרעאי** [לא הורעה]. ומסכמים: והילכתא כוותיה

[והלכה כשיטתן] של **רב הונא**, **סכין**

שנמצאה פגומה פוסלת את השחיטה – **כשלא שיבר בה עצם** לאחר שחיטה, ויש מקום לחשש שמה בעור נפגמה מתחילה. והילכתא כוותיה [והלכה כשיטתן] של **רב חסדא** שאין חוששים שנפגמה מתחילה בעור – **כששיבר בה עצם** לאחר מכן. ושואלים: **מכלל שפסקו הלכה כרב הונא** כשלא שיבר בה עצם, אתה למד **שרב חסדא** חולק ומכשיר אף על **גב** [אף על פי] שלא שיבר בה **עצם**, ואינו חושש שנפגמה בעור? **אלא במאי איפגים** [במה נפגמה] הסכין אם לא בעור? ומשיבים: **אימא** [אמור]: **בעצם** של המפרקת (הצוואר) של אותה בהמה **איפגים** [נפגמה], שהמשיך בחיתוך הצוואר עד שהגיע למפרקת. עוד מסופר בענין זה: הוה **עובדא** וטרף [היה מעשה והטריף] **רב יוסף עד תליסר חיותא** [עד שלוש עשרה בהמות], כאשר מצאו שהסכין פגומה לאחר שחיטת האחרונה. ושואלים: **כמאן** [כדעת מן] **פסק כן?** האם כדעת **רב הונא**, ואפילו **בקמייתא** [בבהמה הראשונה] הטרף, מחשש שמה בעור נפגמה הסכין קודם השחיטה? ודוחים: **לא**, יש לומר שפסק **רב חסדא**, והטריף את כולן **לבר מקמייתא** [חזין מן הבהמה הראשונה].

שלשיטת רב חסדא תולים את הפגימה במפרקת הבהמה, ולא בעור. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור]: **לעולם** תפרש שרב יוסף הטריף את כולן ואף את הראשונה, וכדעת **רב הונא** דווקא. **דאי** [שאם] **כדעת רב חסדא**, **מכדי מתלא תלינן** [הואיל ולשיטתו אנו תולים במפרקת להקל]. **ממאי** [ממה] **מנין לנו?** **שבעצם המפרקת דקמייתא איפגים** [של הראשונה נפגם]? **דלמא** [שמא] **בעצם המפרקת דבתרייתא איפגים** [של האחרונה נפגם]! ועוד בענין זה **אמר ליה** [לו] **רב אחא בריה** [בנו] **של רבא לרב אשי**: **רב כהנא מצריך בדיקותא** [בדיקה] של הסכין **בין כל חדא וחדא** [אחת ואחת] מן הבהמות ששוחט. ושואלים: **כמאן** [כדעת מן] **פסק?** האם **כדעת רב הונא**, ו**למיפסל קמייתא** [ולפסול את הראשונה] ששחט זה עתה, אם תימצא הסכין פגומה? ודוחים: **לא**, אפשר לומר שפסק כשיטת **רב חסדא**, שתולה את הפגם בעצם המפרקת, ולדעתו יש לבדוק את הסכין כדי **לאכשורי בתרייתא** [להכשיר את הבאה אחריה]. ומקשים: **אי הכי** [אם כן].

שמדובר בבדיקה שלפני שחיטה, **תיבעי נמי** [תצטרך גם כן] **הסכין בדיקת חכם**, זה אין צורך להראות את הסכין לחכם, שהרי **עד אחד** (ובענייננו, השוחט) **נאמן באיסורין**. ומקשים: **אי הכי** [אם כן]. **מעיקרא נמי** [מתחילה גם כן]. בבהמה הראשונה ששוחט, **לא יראה את הסכין לחכם!** ומשיבים, **האמר** [הרי אמר] **רבי יוחנן**: **לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם**, ולא משום שאין סומכים על השוחט, וכיון שחלקו כבוד לחכם בתחילת השחיטה – שוב אין צורך בכך.

עיונים

אימא בעצם דמפרקת איפגים מדברי רש"י משמע ש"אימא" זה אינו מחמת הספק, אלא מדובר כשידוע שהסכין נגעה בעצם המפרקת, ולפיכך תולים בה את הפגימה לדעת רב חסדא, בדומה לשבירת עצמות. אבל ראשונים אחרים (רמב"ן ורשב"א) הוכיחו מהמשך הדברים כי לדעת רב חסדא אין רדאות שהסכין נגעה במפרקת, ומכל מקום תולים בכך להקל. והסביר הר"ן כי לפי הטעם שסכין איתרעאי, בהמה לא איתרעאי" שוב אין צורך בנימוק שניתן מתחילה לשיטת רב חסדא, שעצם ודאי פוגמת, ועור ספק פוגם, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אלא הואיל והבהמה עצמה לא הורעה, הרי כל שיש ספק (ואפילו שקול) ויש לומר שהסכין נפגמה לאחר השחיטה – השחיטה כשרה.

ומכל מקום, אנו, שאיננו פוסקים בענין זה כרב חסדא, סבורים כי אין לתלות את פגימת הסכין בנגיעה במפרקת כמו במקרה ששיבר בה עצם, מפני שאין כאן ודאי וספק, אלא ספק וספק. שהרי אין רדאות שהסכין אכן נגעה במפרקת (לשיטת החולקים על רש"י), ואפילו אם מדובר כשודאי נגעה בה – אין נגיעה בדרך חיתוך דומה לשבירת עצמות שנעשית על ידי הכאה בכח, ואינה פוגמת יותר מן העור. ויש שכתבו שהמפרקת רכה יותר משאר עצמות (ראה סיכום במאירי וביארוח ההלכה").

רב כהנא מצריך בדיקותא וכו', **רב הונא ולמיפסל קמייתא** ניתן לפרש "קמייתא" במקרה ששחט בהמה אחת – זו ששחט זה עתה, שאם תימצא פגימה בסכין תיפסל הראשונה, שגמא בעור נפגמה. אבל ניתן לפרש "קמייתא" במקרה ששחט כמה בהמות, שאם תימצא הסכין פגומה בסוף – תיפסלנה כולן, ואפילו הראשונה (רשב"א).

ומדברים אלה משמע כי מה שהיה רב כהנא מצריך בדיקה בין כל אחת ואחת אינו מעיקר הדין, אלא עצה טובה, כדי שלא יבוא לידי הפסד. ויש שהסיקו מכאן כי אם אדם רוצה להכניס עצמו לספק אינו חייב לבדוק (המאור, וכן הבינו בדעת הרי"ף והרמב"ם, וכן פסק רמ"א). ואילו רבינו יונה כתב כי אסור לאדם להכניס עצמו לספק זה, משום "בל תשחית", כדי שלא תיפסלנה בהמות לחנם. וכן שמא אם תתגלה פגימה בסכין יחוס על ממונו, ויאכיל טריפה לאחרים. ועוד, שאם ישחט בהמות של אחרים ולא יבדוק ותימצא הפגימה – הרי זה פושע וחייב לשלם (משפטי בדיקת הסכין). אבל לשיטת רמב"ן, בדיקה זו מעיקר הדין היא, מפני שלדעת רב הונא בהמה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע בבירור שנשחטה כראוי, ובכלל זה בדיקת הסכין, ואם לא תיבדק הסכין כלל (כגון שאבדה) – אף הראשונה פסולה. **לא כרב חסדא ולאכשורי בתרייתא** כלומר, אין בבדיקה כדי לפסול את מה שכבר שחט, אלא שאם התגלה פגימה בסכין לאחר שישחוט בהמות נוספות – לא תיפסלנה כולן מחשש שמא נפגמה במפרקת של הראשונה ששחט. ולדרך זו נמצא, כי מה שרב חסדא מייחס את הפגימה למפרקת אינו רק צד להקל אלא גם צד להחמיר. והוסיף רש"י, כי אף שלעיל אמרנו שתולים את הפגימה במפרקת של האחרונה, ולהקל – דרך דחיה בלבד נאמרו הדברים. ובדומה לכך כתב הרא"ה, כי מה שנאמר לעיל דברי הגמרא הם, ומסברה, ואילו כאן אומר רב אשי ששמע כן במפורש מפי רב כהנא. אבל רמב"ן ורשב"א כתבו להיפך, כי לעיל הוא עיקר דברים, שיש טעם בצידם (שאם תולים להקל – יש להקל בכל אופן), ואילו כאן נאמרו הדברים דרך דחיה בלבד (וכן באשכול).

אי הכי תיבעי נמי בדיקת חכם עומדת בחזקתה (ראב"ד), והרי זו אותה בדיקת סכין שאנו מצריכים באופן שהסכין שוב אינה עומדת בחזקתה (ראב"ד),

– **ומאי שְנָא?** – הַתָּם אֵיתִילִידָא בַּהּ רִיעוּתָא בַּבְּהֵמָה,

הָכָא סָכִין אֵיתִרְעָאי, בְּהֵמָה לֹא אֵיתִרְעָאי. וְהִילְכְתָא כְּוֹתִיָּה דְרַב הוֹנָא כְּשֵׁלָא שִׁיבֵר בַּהּ עֶצֶם, וְהִילְכְתָא כְּוֹתִיָּה דְרַב חֲסֵדָא כְּשִׁשִׁיבֵר בַּהּ עֶצֶם. – **מְכַלְל דְרַב חֲסֵדָא אֵף עַל גַּב דְלָא שִׁיבֵר בַּהּ עֶצֶם? אֶלָּא בְּמָאי אֵיפְגִים?** – **אֵימָא: בְּעֶצֶם דְּמַפְרָקַת אֵיפְגִים. הָוָה עוֹבְדָא, וְטָרֵף רַב יוֹסֵף עַד תְּלִיסֵר חַיְתָּא. כְּמָאן? כְּרַב הוֹנָא, וְאֶפִּילוּ בְקַמְיִיתָא? – לָא, כְּרַב חֲסֵדָא, וְלִבְר מְקַמְיִיתָא. וְאֵיבְעִית אֵימָא: לְעוֹלָם כְּרַב הוֹנָא, דְאֵי כְּרַב חֲסֵדָא, מְכַדֵּי מִתְלָא תְּלִינן, מְמָאי דְּבִעְעֶצֶם דְּמַפְרָקַת דְּקַמְיִיתָא אֵיפְגִים? דְּלָמָא בְּעֶצֶם דְּמַפְרָקַת דְּבִתְרִייתָא אֵיפְגִים! אָמַר לִיה רַב אַחָא בְרִיה דְרַבָּא לְרַב אֲשִׁי: רַב כְּהֵנָא מְצַרִּיף בְּדִיקוּתָא בֵּין כָּל חֲדָא וְחֲדָא; כְּמָאן? כְּרַב הוֹנָא, וְלִמְיַפְסֵל קַמְיִיתָא? – לָא, כְּרַב חֲסֵדָא, וְלֶאֱכַשְׁוֵרֵי בְתִרְיִיתָא. – אֵי הָכִי, תִּיבְעֵי נְמִי בְּדִיקַת חָכָם! – עַד אַחַד נְאָמֵן בְּאִיסוּרֵין. – אֵי הָכִי, מְעִיקְרָא נְמִי לָא! – הָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא אָמְרוּ לְהִרְאוֹת סָכִין לְחָכָם אֶלָּא מְפַנֵּי כְבוֹדוֹ שֶׁל חָכָם.**

לְחָכָם לָךְ כְּרַב חֲסֵדָא סְצִירָא לִיה. אֲזַל רַב כְּהֵנָא וְדָאֵי כְּרַב הוֹנָא קָאֲמַר לְמַפְסֵל

קַמְיִיתָא, כְּדֹאקוּמִינן לְעִיל הַלְכַתָּא כּוּוֹמֵי, וְהַשּׁוֹחֵט אֶפִּילוּ צִהֵמָה אַחַת לְרִיךְ לְצִדִּיק הַסָּכִין אַחַר שְׁחִיטָה, וְאֵם שַׁחַט הַרְבֵּה וְלֹא צִדֵּק צִינְתִּים וְאַחַר כֵּךְ נִמְלֶאֶת פְּגוּמָה – הִי אֵף הִרְאֵשׁוּנָה אֶסוּרָה. אֵי הַכִּי – דְּמֵשׁוּם הָא דְעָבִי לְמִישְׁחַמְיָה קֹא צִדִּיק – חוֹלִין – הִי לִיה צִדִּיקָה דְקוּרַס שְׁחִיטָה, וּמִינַעֵי חֲסֵם לְהִרְאוֹת לוֹ אַת הַסָּכִין, דִּילִפְיִין [חולין ז'ו, ג] מ"וּשְׁחַטְתָּם צִה וְאֶלְכַתָּם". וּמְדַלָּא צַעֵי לְמַחוּי לַחֲסָם, שַׁמַּע מֵינָה לֹאֻ דְצִדִּיקָה דְקוּדַס שְׁחִיטָה חֲשִׁיז לִיה! עַד אַחַד נֶאֱמָן בְּאִיסוּרוֹרֵין – דְּכָל יַחִיד וַיַּחִיד הֶאֱמִינְמוּ תוֹרָה – "וּזְכַמְתָּ מִנְקַדָּךְ וּמִלְאָנְךָ" [דְּכִינִים יצ] "שַׁחַט אַת בֵּן הַבְּקָר" (ויקרא א'), וְאֶכְלֵי כַהֲנִים עַל יְדוֹ, וְלֹא הוֹקִינּוּ לְהַעֲמִיד עֵדִים דְּצַדֵּךְ. וְלֹא הִזְרִיכָה תוֹרָה עֵדִים אֲלֵא לְעוֹנֵשׁ מִמוֹן, אֻו מִיתַת צִית דִּין, וְלַעֲרִיזַת, דְּגַמְרִינן [גיטין ט"ז, א'], "דְּצַר" "דְּצַר" מִמִּמוֹן. הָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן – תִּירוּלָא הוּא.

הַשְּׁחִירְכוּ חֲכָמִים אַת הַשּׁוֹחֵט לְהִרְאוֹת סְכִינוּ לַחֲכָם לְפָנֵי שְׁחִיטָה! וְדוּחִים: לֵשׁ זֶה אֵין צוֹרֵךְ לְהִרְאוֹת אַת הַסָּכִין לַחֲכָם, שְׁהִי עַד אַחַד (וּבַעֲנִינְנוּ, הַשּׁוֹחֵט) נֶאֱמָן בְּאִיסוּרוֹרֵין. וּמְקַשִּׁים: אֵי הַכִּי [אם כן]. **מעיקרא נמי** [מתחילה גם כן]. בבהמה הראשונה ששוחט, **לא יראה את הסכין לחכם!** ומשיבים, **האמר** [הרי אמר] **רבי יוחנן**: **לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם**, ולא משום שאין סומכים על השוחט, וכיון שחלקו כבוד לחכם בתחילת השחיטה – שוב אין צורך בכך.

קְבוּעַ לְפָנֵי שְׁחִיטָה, וְאֵם כֵּן נִצְרִיךְ בְּדִיקַת חֲכָם! וּבַעַל הַמְּאוּר כָּתַב כִּי אֵין כַּאן קוּשִׁיָּה לְשִׁיטַת רַב חֲסֵדָא דְּוּוּקָא, אֲלֵא שְׁאַלָה עַל עֵיקַר הַמְּנַהֵג שֶׁל רַב כְּהֵנָא, לְהַצְרִיךְ לְבַדּוֹק אַת הַסָּכִין בֵּין כָּל שְׁחִיטָה וְשַׁחִיטָה.

עד אחד נאמן באיסורין ויש לכך מקור בתורה, בשחיטת קדשים, שהשחיטה כשרה בזר, והבהנים מקבלים את דם הקרבן וזורקים אותו, בלא שהצריכה התורה להביא עדים על השחיטה, כמו שהצריכה בעניינים אחרים. כגון לעונשי בית דין, ולדיני הנוגעים לערה (רש"י). ורמב"ן הביא מקור מן הירושלמי כלאים: "שאם אין אתה אומר כן, אין לך אדם מתאבסן אצל חבירו" (ויאנו לפנינו, וראה שם דמאי פ"ד ה"ה).

מפני כבודו של חכם יש שפירש שהואיל ובדיקת הסכין צריכה עיון, ואדם עלול לבא לטעות בה, אם כן יש בה משום הוראת איסור והיתר, והרי זה כמורה הוראה במקום שיש חכם (ראב"ד), הובא ברשב"א (ועוד). ויש שהסביר כי כיון ששחיטת בעל חיים יש בה צד של שפיכות דמים, הרי יש צורך ברשותו של חכם לעשות כן (אור החמה).

אורח ההלכה

והילכתא כוותיה דרב הונא וכו' והילכתא **כרב חסדא** השוחט בסכין בדוקה ואחר השחיטה נמצאה הסכין פגומה – חוששים שמה נפגמה בעור תחילה, והרי זו ספק נבילה, ואפילו בעוף. ואם לאחר השחיטה שיבר בסכין עצמות (בדרך שבירה, ולא בדרך הולכה והבאה), ובדקה ונמצאת פגומה – שחיטתו כשרה, שאנו תולים שבשבירת העצמות נפגמה. ולא רק שבבירת עצמות תולים, אלא כל כיוצא בזה שניתן לתלות בו את הפגימה, כגון שנפלה על גבי קרקע קשה. כמסקנת הגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א הכ"ד –כה. שו"ע יו"ד יח טעיפים א, טו).

בעצם דמפרקת אם שיבר בסכין את עצם המפרקת שהיא רכה, ונמצאת הסכין פגומה – אין תולים במפרקת, ושחיטתו פסולה. שהרי הלכה כרב חסדא רק כששיבר בה עצמות. ויש אומרים שפסולה דווקא אם חתך את המפרקת בדרך הולכה והבאה, אך אם שיברה בהכאה – תולים (שו"ע). (שו"ע שם).

מצריך בדיקותא בין כל חדא וחדא וכו' ו**למיפסל קמייתא** השוחט בהמות רבות או עופות רבים – צריך לבדוק את הסכין בין כל אחת ואחת. ואם בדק רק בסוף ונמצאת סכין פגומה – הכל ספק נבלות, ואפילו הראשונה. כרב כהנא, ולפי הסברו של רב אחא בריה דרבא. וכתב רמ"א שמי שרוצה להכניס עצמו לספק אין צריך לבדוק. ונחלקו הלבוש והט"ז במקרה ששחט לאחרים ולא בדק בין השחיטות, ונמצאת פגימה בסכין, האם צריך לפצות אותם. (רמב"ם שם הכ"ד. שו"ע יו"ד יח, יא).

עד אחד נאמן באיסורין כל טבח היודע הלכות טריפות, והוא בחזקת כשרות – מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור, ואין בזה חשש, שעד אחד נאמן באיסורים. (רמב"ם שם פ"י הי"ד. וראה שו"ע יו"ד א, א. שם קכו, ג).

להראות סכין לחכם כל שוחט שלא הראה סכינו לחכם מנדים אותו. ועכשיו נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה, ואינם צריכים להראות סכיניהם, ולהם מחלו חכמים על כבודם, כי הם והיירים חרויים (וראה פת"ש). (רמב"ם שם פ"א הכ"ו. שו"ע יו"ד יח, יז).

מסורת הש"ס

- ↑ גיטין ב"ב, ג"א.
- ↑ חולין י"ב.

גרסות

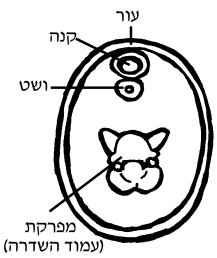
כשלא שיבר... כששיבר
בכתה"י: **בשלא שיבר... בששיבר.**

אלא במאי איפגים
בכתה"י ועוד: **אי לא שיבר במאי איפגים.**

אימא בעצם דמפרקת
בכת"י ועוד: **אימר בעצם דמפרקת.**

לעולם כרב הונא
בכתה"י נוסף: **ואפילו בקמייתא.**

בעצם דמפרקת איפגים

חתך רוחב (סכימטי) של הצוואר כשכיוון השחיטה הוא מלמעלה

הא דאמור רבנן כו' – נמקומות הרצה סמכו על המזקה לאסור ולהמיר, כי הוא לעיל, ויצא הכהן וגו' – דנעין דניפוק מכל היתא וחסר כן יסגיר את הדלת. ואף על גב דאיכא למימר: דלמא עד דנפיק ואמי צניר ליה שיעוריה מנגרסי, ונמנא שלא היה נגע בשעת הסגר, ואין הסגרו הסגר, דממלן דלימיה דמי. ועוד אחורי הדלת – אס היה נגע אמורי הדלת צינאמו, היכי חזי ליה? דפתח ביה כוותא – חלון גדול קודם הסגר. אין פותחין בית אפל – שזרין לפתוח לו חלונות לראות הנגע פוטרין אותו לגמרי, כדמתיב (ויקרא יד): "כנגע נראה לי צניח" – לי ולא לאורי, שאס עמד במקום אפל זרין סס להדליק את הנר אינו נגע. כהן גדול ביום הכפורים – כשהוא יוצא מניח קדשי הקדשים לאחר הוצאת כף ומחטה, כתיב: "ויצא ועשה עולתו" וגו' צ"לחרי מות" (ויקרא טו). ותנן – נמסכת יומא (נב, ב). יצא ובא לו דרך כניסתו – פניו כלפי לפני ולפנים. כדן שנכנס – כן מחזר ויוצא, דרך אחוריו. דלא אתחזק – כל זמן שלא ראה הכהן את הנגע צמרלופיו, שהיה מקום אפל ואין מראהו ניכר. אבל נגע שעומד אחורי הדלת וכבר היקר שהוא נגע, ואין זרין חלון אלא להעמידו בחזקתו – פומחין. תניא דלא כרב אחא בר יעקב – דלמנ דלא מוקין אחזקמו אלא צינא דרך אחוריו, דחזי ליה עד שעמ הסגר. דהכל קמני שאס הלך לצינו והסגירו הסגרו הסגר, והכל ודאי איכסי נגע מיניה, ומוקמי ליה אחזקיה. יכול – יהא לו רשות לילך לתוך צימו ולחזור ולסגור הדלת? תחת המשקוף – מפתח העליון. (הלך לביתו והסגיר – על ידי חזל ארוך, כגון שהיה צימו סמוך לטס). בתוך הבית – תחת המשקוף. ורב אחא – אמר לך: מהא לא תומתן, דאיכא לאוקמי.

תוספות

ודילמא אדנפיק ואמי בצר ליה שיעורא כו' – אין להקשות: היכי מוכח

מהכא דאוקי מילתא אחזקיה? דלמא הכא טמא מספק, דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא! דבכל ענין טימא הכתוב, אפילו הווי רשות הרבים שיש בו הרבה בני אדם, ואפילו דבר שאין בו דעת לישאל. אבל קשה: דתינתן היכא דליכא ריעותא, אבל היכא דאיכא ריעותא, כגון סכין שנמצאת פגומה, וכן אחד משנים שנטמא ודאי ברשות הרבים, דמטהרין שניהם מטעם חזקה – כהאי גוונא מנלן דאזלינן בתר חזקה? ויש לומר: דאישתכח חסר לאחר שבעה, אפילו הכי לא מטהרים למפרע כל אותם שנכנסו לבית בימי הסגר. ומיהו קשה: דהך מילתא דמיא למקוה שנמדד ונמצא חסר, דשבקינן לחזקה דמקוה, ומטמאינן לגברא שטבל משום העמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך. והכא נמי הווי לך דשבקינן דשבקינן חזקת נגע, ואזלינן בתר גברא דאוקמינן בחזקת טהרה, והרי חסר לפניך!

אלא לאו משום דאמרינן אוקמיה אחזקיה – ואין לומר דשאני הכא דאזלינן לחומרא, דמדאורייתא אין לחלק. ועוד, דאף לקולא מטמאין ליה, לשרוף קדשים, ולהביא קרבן אם נכנס למקדש וקא מייתי מספק חולין לעזרה. ועוד, דאף לקולא מוקמינן הכא אחזקיה, דאי היה נגע גדול ובסוף השבוע היה חסר ממה שהיה – מטהרין. וניחוש דלמא אדנפיק ואמי בציר ליה שיעורא והיה כשיעור שהיה בסוף שבוע, ונמצא שהנגע עומד בעיניו ובעי הסגר שני! אלא משום דמוקמינן ליה בשעת הסגר אחזקיה.

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח – תימה: דבפרק "ידיעות הטומאה" (שבועות יז, ב) אמרינן: הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו, אפילו כולו מבפנים חוץ מחוטמו – טהור, "והבא אל הבית" אמר רחמנא – דרך ביאה אסרה תורה; ויש לחלק בין כניסה ליציאה, דאורחא דמילתא ביציאה כתלמיד הנפטר מרבו.

עיונים

אוקי מילתא אחזקיה כלומר, כאשר אנו באים לרון על מצבו של דבר, אנו מניחים שהוא נשאר כפי שהיה, שלא חל בו שינוי, בין בגופו, ובין במעמדו ההלכתי (אסור או מותר, טהור או טמא), אלא אם כן מתגלה "ריעותא", וחזקה זו היא הקרויה בלשון הראשונים "חזקה דמעיקרא". ובטעם הדבר כתב הרמב"ם כי אם בכל ספק נלך אחר כל האפשרויות – לא יהיה לדבר סוף והכרעה (פיה"מ נזיר פ"ט מ"ב).

דלמא אדנפיק בצר ליה שיעורא וכו' או שמא נהפך מראה הנגע לטהור (מאירי). ושאלו בתוס': ומה ההוכחה מכאן שהולכים אחר החזקה? שמא הטעם הוא משום שספק טומאה ברשות היחיד טמא! ויש שכתבו כי כלל זה אינו שייך בעניינו, מפני שכדי להסגיר את הנגע צריך ידיעה ודאית, וכל עוד אין לכהן ידיעה ברורה שיש במראה זה שיעור ומראה הראוי לטומאה – אין זו ידיעה ודאית (חזון איש). או שאין כאן כלל דין ספק טומאה, כיון שכל עוד לא החליטו הכהן עדיין אין כאן נגע (חידושי הגרי"ח). עוד שאלו בתוס': שמא אין מכאן ראיה שהולכים אחר החזקה אלא להחמיר, אבל לא להקל! והסבירו כי הואיל ואין מדובר כאן בחומרה של חכמים, אלא בעיקר דין התורה, הרי אין לחלק בזה בין קולה וחומרה. ועוד, שממילא במה שאנו הולכים אחר החזקה, ומניחים שהנגע נשאר בעינו, יש גם השלכות להקל עי"ש.

כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח ומצד שני טוען אב"י שהתורה אינה מצוה על הכהן הגדול לצאת דווקא דרך אחוריו, אלא חכמים תיקנו כן משום כבוד השכינה, כדרך היוצא מלפני המלך, ואמרו שגם זה בכלל "ויצא". אבל אין מסתבר שלשון יציאה האמורה בנגעים משמעה יציאה דרך אחוריו, שאינה דרך יציאה רגילה, כפי שמציע רב אחא בר יעקב (על פי הר"ט).

בית אפל אין פותחין בו חלונות בתורת כהנים דייקו דין זה מלשון הכתוב "כנגע נראה לי בבית" (ויקרא יד, לה) – לי ולא לאורי. ורב האי גאון הסביר כי דין זה שייך לערוך כללי, שבידני התורה דנים על הדברים כפי שהם, במצבם הרגיל, ומטעם זה גם אמרו שמקום שאינו גלוי בגוף האדם (כגון בית השחי) אינו נבדק בצרעת הגוף, וכן שארבעת המינים ניטלים דרך גידלתם דווקא (תשובות הגאונים אסף עמ' 43).

תניא דלא כרב אחא בר יעקב הסבור שאין מעמידים דבר על חזקתו, שהרי שנינו שאם הלך

אגב דברי רב הונא שבהמה בחזקת איסור עומדת, ולכן יש להחמיר כשיש ספק אם נשחטה כראוי, שואלים: מנא הא מלתא דאמור רבנן [מנין]. מהיכן בתורה נלמד דבר זה שאמרו חכמים] אוקי מילתא אחזקיה [העמד דבר על חזקתו]? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, אמר קרא [הכתוב] בצרעת הבתים

א מנא הא מלתא דאמור רבנן: אוקי מילתא אחזקיה? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, אמר קרא: "ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים" (ויקרא יד, לה). ויש לשאול: איך הוא יכול להסגיר את הבית? דלמא אדנפיק ואתא בצר ליה שיעורא [שמא עד שהווי יוצא ובא מן הבית נחסר לו שיעור] הנגע, קודם שהסגיר את הבית, והוא טהור! אלא לאו משום דאמרינן אוקי אחזקיה [האם לא משום שאנו אומרים העמד דבר על חזקתו]? מתקיף לה [מקשה על כך] רב אחא בר יעקב: ודילמא [ושמא] מדובר כגון שיצא דרך אחוריו [כשהווי הולך אחורנית], דקא חזי ליה כי נפק [שהווי רואה אותו, את הנגע, בשעה שהווי יוצא] שהוא עומד בעינו, ורק באופן זה יכול להסגיר אותו! אמר ליה [לר] אב"י, שתי תשובות דכבר להוכיח שלא כדבריך: חדא [אחת], שאינו יכול לעשות כן, שהרי יציאה דרך אחוריו לא שמה [אינה נקראת] יציאה בכתוב, ולא מתקיים בכך הכתוב "ויצא מן הבית". ועוד, אם נמצא הנגע אחורי הדלת מאי איכא למימר [מה אתה יכול לומר]? הרי אינו יכול לראותו גם אם יוצא דרך אחוריו! וכי תימא דפתח ביה כוותא [ואם תאמר שפותחו בו חלון] בדלת, כדי שיוכל לראות את הנגע בשעה שהוא יוצא – והתנן [והרי שנינו במשנה]: בית אפל שהיה בו חשש צרעת, אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו! אמר ליה [לר] רבא לאב"י: דקאמרת [מה שאתה אומר] שיציאה דרך אחוריו לא שמה יציאה – אין זה נכון, כהן גדול כשהווי יוצא מקודש הקדשים ביום הכפורים יוכיח, דכתיב ביה [שנאמרה בו] לשון יציאה (ויקרא טז, יח), ותנן [ושנינו]: יצא הכהן ובא לו דרך כניסתו, כלומר, אחורנית כשפניו לקודש, כדרך שנכנס. ודקאמרת [ומה שאתה אומר]: בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו – הני מילי היכא דלא איתחזק [במקום שכבר הוחזק, שיש בו נגע – הוחזק], ואז ניתן לפתוח חלון כדי לראותו. ומעירי: תניא [שנויה בריתא] שלא כדעת רב אחא בר יעקב, שהציע להעמיד את הכתוב ככהן הוולך דרך אחוריו. נאמר "ויצא הכהן מן הבית" (ויקרא יד, לא) – יכול ללך לתוך ביתו ושם יסגיר את הבית? תלמוד לומר: "אל פתח הבית" (שם) – הבית שניאה בו הנגע; אי [אם] נאמר "פתח הבית", יכול יעמוד תחת המשקוף של פתח הבית ויסגיר? תלמוד לומר: "ויצא מן הבית" – עד שיצא מן הבית כולו, הא [הרי] כיצד הוא עושה? עומד מחוץ לבית המנוגע בצד המשקוף ומסגיר. ומנין שאם הלך הכהן לתוך ביתו והסגיר, או שעמד בתוך הבית המנוגע והסגיר, שבדיעבד הסגרו מוסגר? תלמוד לומר: "והסגיר את הבית", מכל מקום. הרי שהסגרו הסגר למרות שאינו רואה את הנגע, ומעמידים דבר על חזקתו! ומעירי: ורב אחא בר יעקב מעמיד ברייתא זו לשיטתו

הקודם. לביתו והסגיר הרי זה מוסגר (רש"י, רבינו גרשום). ורמב"ן הקשה על כך, שהרי רב אחא בר יעקב אינו חולק על עצם הכלל, אלא רק על כך שהוא נובע מן הכתוב, ולשיטתו יש לומר כי התנא לומר כן מריבוי הכתוב רק משום שהוא מניח מתחילה שמעמידים דבר על חזקתו! (וראה בתוס' ד"ה מנא בעמוד הבא). והסביר כי הראיה נגד רב אחא בר יעקב היא ממה שהוצרך הכתוב "אל פתח הבית" ללמד שלא יסגור את הבית במקום רחוק, ומכאן שהכתוב עצמו מניח מתחילה שניתן לעשות כן, על סמך ההנחה שמעמידים דבר על חזקתו. וראה הסבר אחר ברי"ט. ומסגיר מדברי רש"י מבואר כי הסגר זה הוא ענינו סגירת הבית, וכשמתרחק עושה זאת על ידי חבל ארוך (ויש שפירשו – על ידי שליוח. ראה רא"ש נדרים נ"ב). אבל מדברי הרמב"ם עולה כי מדובר באמירה של הכהן שבית זה מוסגר, כפי שהוא בנגעי האדם ונגעי הכפורים (ראה מל"מ הלכות טומאת צרעת פי"ד ה"ה). וראה גם בתורה תמימה לויקרא יג, ד).

אורח ההלכה

בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו כשיראה אדם נגע בביתו, יודיע לכהן, ואחר כך יבוא הכהן ויכנס לבית ויראה את הנגע. היה הבית אפל – אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו, ואם אין הנגע נראה בו – טהור. כמשנה נגעים פ"ב מ"ג. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת צרעת פי"ד ה"ד – ה).

יצא ובא לו דרך כניסתו כהן גדול שהשלים עבודתו בקודש הקדשים בהיכל אינו יוצא ואחוריו להיכל, אלא יוצא כשהוא מהלך אחורנית מעט מעט, פניו לקודש ואחוריו להיכל, עד שיצא מן הפרוכת. כמשנה יומא נ"ב. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות עבודת יום הכיפורים פי"ד ה"א. וראה ספר עבודה הלכות בית הבחירה פי"ז ה"ד).

עומד בצד המשקוף ומסגיר וכו' כהן שראה נגע בבית, יצא ויעמוד על פתח הבית בצד המשקוף ויסגיר או יחליט או יפטור. ואם עמד תחת המשקוף או שהלך לביתו והסגיר – הרי זה מוסגר. כמשנה נגעים פ"ב מ"ו וכבריתא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת צרעת פי"ד ה"ה).

מסורת הש"ס

- ג. משנה נגעים פ"ב מ"ג.
- ט. סנהדרין צ"א. ירושלמי
- ב. יצא פ"ג הי"א. תוי"כ ויקרא יד, לה. ילק"ש תורה תקסה.
- ד. משנה יומא נ"ב.
- ה. תוספתא יומא פ"ב יג.
- ו. ילק"ש נ"ד תתפג.
- ז. נדרים נ"ב. תוי"כ ויקרא יד, לה. ילק"ש תורה תקסו.

גרסות

אמר ליה אב"י שתי תשובות בדבר בכת"י: אמר אב"י שתי תשובות בדבר.

חדא דיציאה דרך אחוריו בכת"י ועוד: חדא דיציאה כתיבא ביה וציאה דרך אחוריו.

הני מילי היכא דלא איתחזק בכת"י: דילמא הני מילי היכא דלא איתחזק.

אי פתח הבית בכת"י ועוד כמקבילות: אי אל פתח הבית ובחלק מכת"י מלים אלו חסרות.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר במקבילה: או שעמד תחת השקוף והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

אישים

רב אחא בר יעקב אמר אב"י שתי תשובות בדבר בכת"י: אמר אב"י שתי תשובות בדבר.

חדא דיציאה דרך אחוריו בכת"י ועוד: חדא דיציאה כתיבא ביה וציאה דרך אחוריו.

הני מילי היכא דלא איתחזק בכת"י: דילמא הני מילי היכא דלא איתחזק.

אי פתח הבית בכת"י ועוד כמקבילות: אי אל פתח הבית ובחלק מכת"י מלים אלו חסרות.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר במקבילה: או שעמד תחת השקוף והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

המשקוף יש בכת"י ובמקורות: בשקוף. או שעמד בתוך הבית והסגיר וכן יש בכת"י, וראה בחידושי הרשב"א.

